

TADBIRKORLIK SUB'YEKTLARINING IQTISODIYOTDAGI
AHAMIYATI

*Buxoro Davlat Universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti
o'qituvchisi Burxonov S.*

*Buxoro Davlat Universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti
talabasi Ismoilov F. A.*

Annotatsiya: *O'zbekiston iqtisodiyotida so'nggi yillarda kichik biznes va mikrofirmalar sonining oshishi kuzatilmoqda. Ushbu sektor iqtisodiy o'sish, ish bilan ta'minlash, innovatsiya va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Kichik bizneslar, ayniqsa, mahalliy hamjamiyatlar uchun iqtisodiy imkoniyatlar yaratish orqali ularning barqarorligiga hissa qo'shadi.*

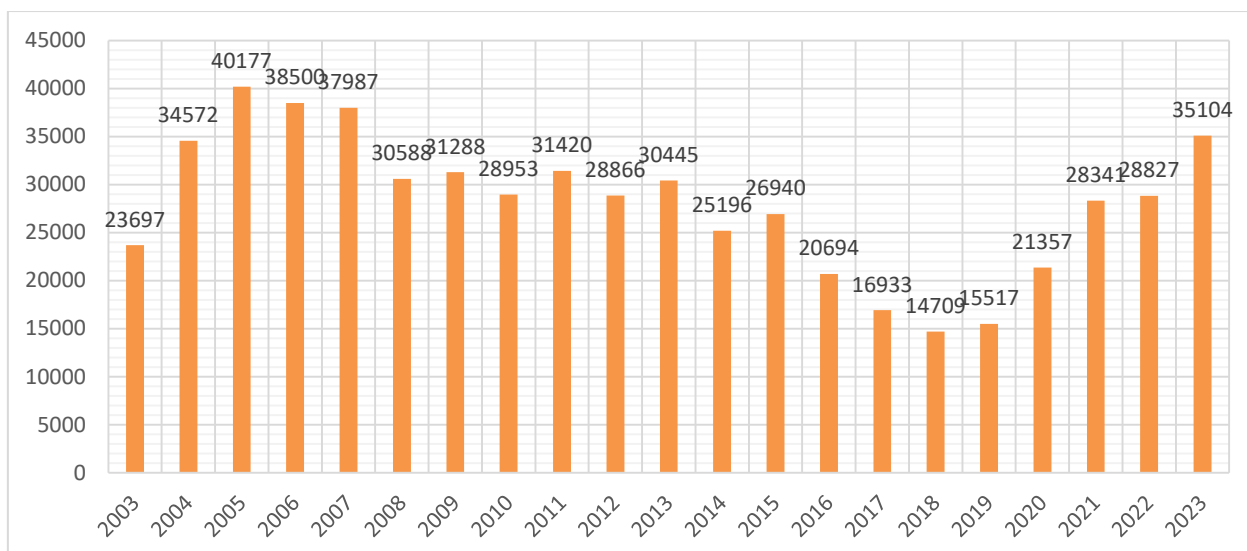
Kalit so'zlar: *Kichik biznes, tadbirkorlik subyektlari, aholi bandligi, YaIM.*

Kichik bizneslar, global iqtisodiyotning muhim tayanchi hisoblanadi. Ular ish bilan ta'minlash, innovatsiya va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shish orqali mahalliy va milliy iqtisodiyotlarning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi (Omonov, 2023). Ushbu tadqiqot, kichik bizneslar sonining ko'payishining iqtisodiyotga ta'sirini tahlil qilishga bag'ishlangan.

Maqolani yoritishda kichik va xususiy tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishga qaratilgan qonunchiligimiz, Ozbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari, taniqli olimlarning ilmiy asarlari o'rganilib, kichik va xususiy tadbirkorlikni iqtisodiyotdagi o'рни tahlil qilindi. Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida mavzuga oid statistik ma'lumotlar va nazariyalarni o'rganishda tahlilning mantiqiy va taqqoslash usullari, analiz va sintez, tizimli yondashuv, regression tahlil, iqtisodiy-statistik tahlil, tanlanma kuzatish hamda tajriba kabi usullardan foydalanilgan. Mavzuni yoritishda darsliklar, o'quv qo'llanmalar, xorijiy adabiyotlar, davriy matbuot, ilmiy-amaliy hamda xalqaro anjuman to'plamlari, shuningdek, internet ma'lumotlaridan foydalanildi.

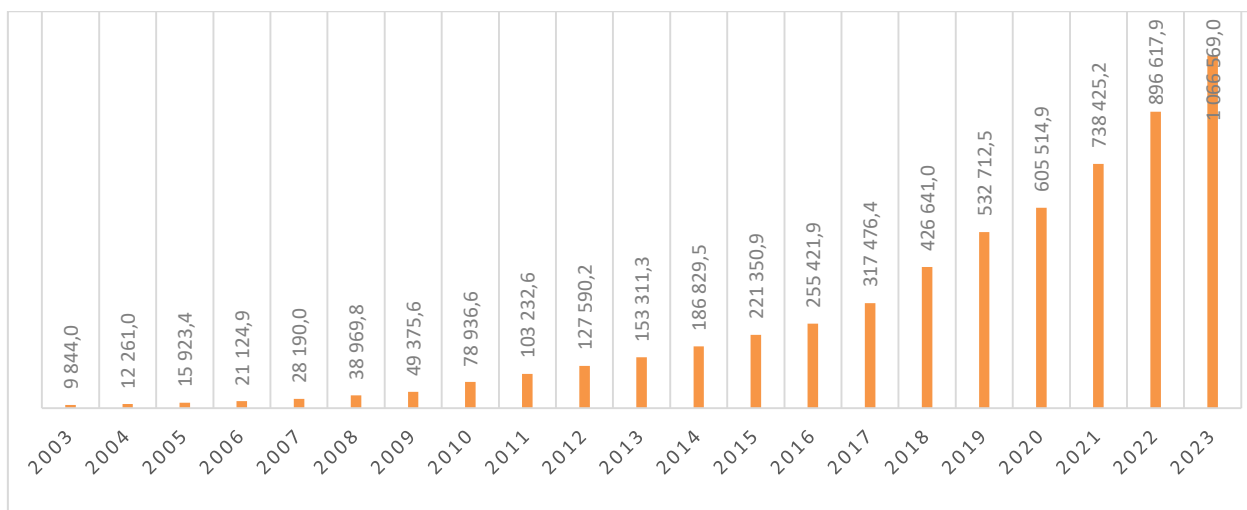
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari soni 2003- yildagi 23697 tadan 2023-yilda 35104 tagacha yetdi va bu yigirma yillikda 48% dan yuqoriroq o'sish qayd etdi (1-jadval).





1-diagramma. O‘zbekiston respublikasida 2003-2023-yillar oralig‘idagi tadbirkorlik subyektlari soni (dona)³⁵.

Xuddi o‘sha yillarda mamlakat YaIM darajasi 9 884 mlrd so‘mdan 1 066 569 mlrd so‘mga yetdi. Bu o‘z navbatida 10 734% ga oshganini ko‘rsatadi (2-jadval).



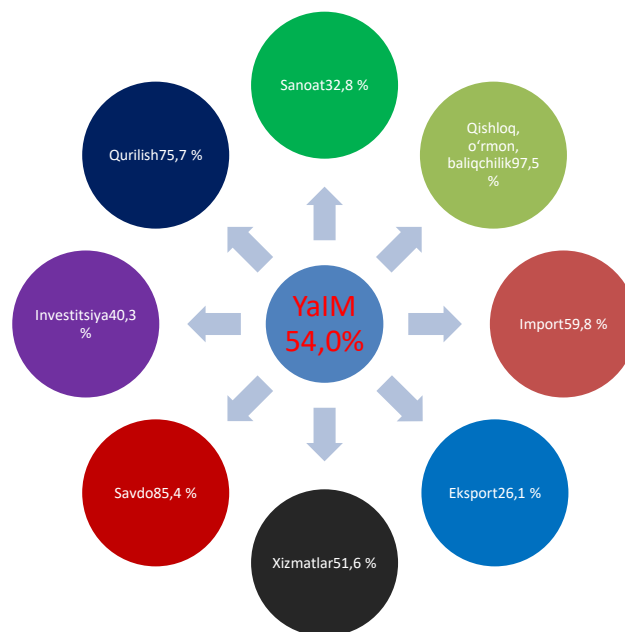
2-jadval. O‘zbekiston respublikasida 2003-2023-yillar oralig‘idagi YaIM ko‘rsatgichlari (mlrd so‘m).

Tadbirkorlikni faollashtirish chora-tadbirlari yangi kichik korxonalar va mikrofirmalarning paydo bo‘lishiga, eng muhimi, yangi ish o‘rinlari yaratilishiga xizmat qildi, kichik korxonalarning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi yil sayin ortib bormoqda. Quyidagi 1-rasmda keltirilgan ma‘lumotlardan ko‘rinib turibdiki, kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 54 foizni,

³⁵ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika Agentligi ma‘lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan



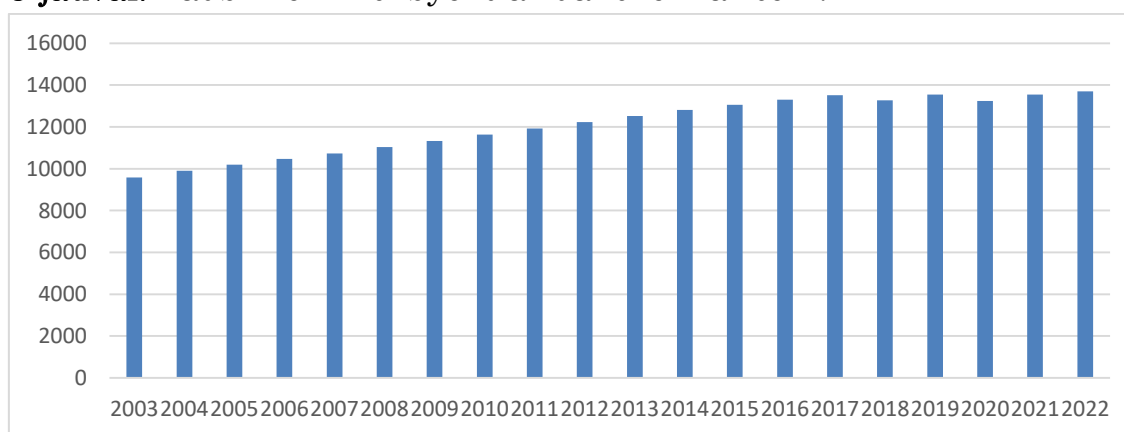
kichik biznesning sanoatda tarmog'idagi ulushi 32,8 foizni, o'rmon va baliqchilikda 97,5 foizni, savdoda 85% ni tashkil etadi.



1-rasm. Kichik biznesning YaIM dagi o'rni

Mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari ko'payishining aholi bandligiga ham katta tasirini ko'rishimiz mumkun (3-jadval). Jumladan tadbirkorlik subyektlarida faoliyat olib boradigan aholi soni 2003-yilda qariyb 9 589 000 ta ni tashkil qilgan bo'lsa bu ko'rsatgich 2022-yilga kelib 13 706 000 ga yetdi. Bu oraliqdagi o'sish esa 42.9% ni tashkil etmoqda.

3-jadval. Tadbirkorlik subyektlarida ishchilar soni.



Tahlil natijalariga ko'ra, kichik bizneslar sonining oshishi O'zbekistonda iqtisodiy faolligi va ish bilan ta'minlash darajasini sezilarli darajada oshirgan. Kichik bizneslar, asosan, xizmat ko'rsatish, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish sohalarida faol bo'lib, bu sohalarda innovatsiya va raqobatbardoshlikni rag'batlantirgan. Soliq tushumlari tahlili, kichik bizneslar sektori soliq bazasining kengayishiga hissa qo'shganini ko'rsatmoqda. Shuningdek, kichik bizneslar mahalliy va xalqaro bozorlarda O'zbekiston mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishga yordam bermoqda. Kichik bizneslar sonining oshishi O'zbekiston iqtisodiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda, lekin bu sektorni yanada rivojlantirish uchun hali ko'plab qiyinchiliklar mavjud. Masalan, moliyaviy resurslarga kirish, malakali ishchi kuchi yetishmovchiligi va me'yoriy-huquqiy bazaning takomillashtirilishi muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, kichik bizneslarni qo'llab-quvvatlash siyosatini ishlab chiqishda, ularning barqarorligini ta'minlash va eksport salohiyatini oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish kerak.

Iqtisodiy olimlar, tadbirkorlik subyektlarining ko'payishi va uning iqtisodiyotga tasiri mavzusida turli fikrlarga ega. Ba'zi olimlar, tadbirkorlik subyektlarining ko'payishining iqtisodiyotga to'g'ri kelishiga, daromadni oshirish va ish joylarini yaratish imkoniyatlarini oshirishga olib keladi degan fikrda. Ularning fikriga ko'ra, ko'paygan tadbirkorlik subyektlari yangi innovatsiyalar, sifatli mahsulotlar va xizmatlar taklif qilish orqali iqtisodiy rivojlanishga yordam beradi. Iqtisodchi olim Joseph Schumpeterning "yalpi ichki inovatsiyalar" nazariyasi, tadbirkorlik subyektlarining yangi ideyalarni amalga oshirish va yangiliklar yaratish orqali iqtisodiyotda o'zgarishlar keltirishining muhim rolini ta'kidlaydi.

Boshqa olimlar esa, tadbirkorlik subyektlarining ko'payishi va uning iqtisodiyotga tasiri mavzusida muammoni ko'rib chiqishadi. Ularning fikriga ko'ra, tadbirkorlik subyektlarining qanchalik ko'p bo'lishi iqtisodiy tartibsizlik va monopolistik hodisalar tufayli bo'lishi mumkin. Bunday holatlarda, boshqa tadbirkorlik subyektlarining rivojlanishi va tartibga solishi mumkin emas, shuningdek iqtisodiyotdagi inqilobiy vaqtincha hodisalar yuzaga kelishi mumkin.

Boshqacha, bir qancha olimlar, tadbirkorlik subyektlarining ko'payishi va uning iqtisodiyotga tasiri haqida nuqsoniy natijalar ko'rsatishadi. Ularning fikriga ko'ra, katta kompaniyalar va korporatsiyalar o'zlarining daromadini oshirish uchun ziddiyatga borishi, rivojlanayotgan sohalarda qat'iyroq muvaffaqiyat qiluvchi kichik bizneslarni oldini olishi mumkin. Bunday



holatlarda, iqtisodiy tartibsizliklar, sotsial muammoni ko'payishi, va moliyaviy boshqaruvdagi tartibsizliklar hosil bo'lishi mumkin.

Barcha bu fikrlar, tadbirkorlik subyektlarining ko'payishi va uning iqtisodiyotga tasiri mavzusidagi o'z-o'zini izohlaydigan olimlar o'rtasidagi turli nazariyalardir.

Misol uchun John Maynard Keynesning "General Theory of Employment, Interest and Money" asaridagi fikrlaridan kelib chiqqan. Keynesning nazariyasiga ko'ra, har bir iqtisodiy muhitning "ishlab chiqarish potentsiali" mavjud, ya'ni tadbirkorlik subyektlari va ishchi kuchlar mavjud, lekin uni amalga oshirish uchun to'g'ri miqyosda moliyaviy ishtirok, daromad, va iste'molchilar talab qilinadi. Bu esa tadbirkorlik subyektlarining ko'payishi, yangi ish joylarining yaratilishi, va daromadning oshishi uchun shart-sharoitlarni ta'minlashga olib keladi. Keynesning fikri, tadbirkorlik subyektlarining ko'payishi va uning iqtisodiyotga tasiri orqali, ish joylarining yaratilishiga va daromadni oshirishga yordam berishni ta'kidlaydi.

Boshqa bir misolda Milton Friedman, katta tadbirkorlik subyektlarining ko'payishi va uning iqtisodiyotga tasiri mavzusidagi fikri bilan bog'liq. Friedman, "Serbest bozorning Afsuslar birligi" va boshqa asarlarda keltirilgan, tadbirkorlik subyektlarining mustaqil faoliyatini rag'batlantirish va bozor tizimini ta'minlashning muhimligini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, tadbirkorlik subyektlari erkin bozor sharoitida o'z faoliyatlarini rivojlantirish va sifatli mahsulotlarni sotib olish orqali daromadni oshirishlari kerak. Friedman, davlat intervensiyasini minimallashtirish va korporativ soliqni pastlashtirish orqali tadbirkorlik subyektlarining rivojlanishiga qo'l urishning iqtisodiyotga qanday foydalar keltirishi mumkinligini ta'kidlaydi. Bu misol tadbirkorlik subyektlarining ko'payishi va uning iqtisodiyotga tasiri haqida optimistik fikrlarga misol hisoblanadi.

O'zbekistondagi kichik bizneslar sonining oshishi, iqtisodiy o'sish, ish bilan ta'minlash va innovatsiya uchun muhim omil hisoblanadi. Ushbu sektorning rivojlanishi, iqtisodiyotning turli sohalarida raqobatbardoshlikni oshirishga va mahalliy hamda xalqaro bozorlarda O'zbekistonning mavqeni mustahkamlashga yordam beradi. Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik, shuningdek, tadbirkorlik muhitini yaxshilash, kichik bizneslarning yanada barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.



ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Junaydulloevich, A. A., Mukhammedrizaevna, T. M., & Bakhritdinovna, A. N. (2020). Environmentally friendly and sustainable supply chain management in the platform economy. *Economics*, (3 (46)), 23-25.
2. Qayimova, Z. (2022). CURRENT STATUS OF DEVELOPMENT OF GLOBAL FLOWS OF FOREIGN INVESTMENT. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 24(24).
3. Abdullayeva, H. (2023). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI IQTISODIYOTINING RIVOJLANISHIDA YAIM NING HISSASI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 32(32).
4. Qayimova, Z. (2023). Ways to Develop Economic Infrastructure in Uzbekistan. *Центр Научных Публикаций (Buxdu. Uz)*, 27(27).
5. Niyozova, I. (2020). Sifrovaya ekonomika razvitiya infrastruktur gosudarstvo. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 1(1).
6. Giyazova, N. B., & Davlatov, S. S. (2021, June). The relevance of a small business marketing strategy. In *E-Conference Globe* (pp. 4-6).
7. Abdullayeva, H. (2023). BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA TADBIRKORLIKNI REJALASHTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 37(37).
8. Muhammedrizaevna, T. M., Khakimovna, U. M., Abdullayevna, K. Z., & Bayazovna, G. N. The role of using innovations in improving the competitiveness of goods. *Gwalior management academy*, 11.
9. Nutfulloyevna, A. H. (2022). Innovative Approaches to the Use of Digital Technologies in the Economy. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(12), 141-144.
10. Niyozova, I. (2023). MAMLAKATIMIZDA KORXONALARNING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARISH. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 39(39).
11. Abdulloyev, A. (2023). PRINCIPLES AND METHODS OF ORGANIZATION OF AGROCLUSTERS. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 40(40).
12. Bayazovna, G. N. (2022). Ensuring the Development of Textile Enterprises on the Basis of Competitive Advantage. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 3(6), 40-45.
13. Giyazova, N. (2022). РАЗРАБОТКА МЕТОДА ДИАГНОСТИКИ ВЛИЯНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ НА



УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ СОВРЕМЕННЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 20(20).

14.Игамова, Ш. З. (2024). МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННОГО развития ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ. *Gospodarka i Innowacje.*, 43, 335-340.

15.Igamova, S. (2023). ЭФФЕКТИВНОСТЬ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОСТИ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 27(27).

16.Niyozova, I. (2020). РАЗВИТИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 1(1).

17.Niyozova, I. (2021). Вопросы формирования конкурентоспособной экономики на основе инновационного развития. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).

18.Niyozova, I. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA AGROSANOAT KLASTERLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 7(7).

19.Niyozova, I. (2021). Tanqidiy rivojlantiruvchi strategiyalar haqida nazariyalarva ulardan foydalanishning ahamiyati. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 7(7).

20.Niyozova, I. (2023). Dual ta'lim-professional ta'lim samaradorligini oshirish omili sifatida. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 39(39).

21.Niyozova, I. (2023). Ta'lim tizimining innovatsion rivojlanish omillari. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 39(39).

22.Niyozovna, N. I. (2023). Ways to Increase the Competitiveness of Enterprises through Digital Marketing Strategies. *EUROPEAN JOURNAL OF BUSINESS STARTUPS AND OPEN SOCIETY*, 3(12), 154-157.

23.Rakhmatullaeva, F. M., & Aminova, N. B. (2022). Methodological Approaches To The Development Of Ecological Tourism Logistics. *European Journal Of Innovation In Nonformal Education*, 2(1), 207-211.

24.Rakhmatullaeva, F. M., & Nurova, G. N. (2020). The importance of trade policy in the economic development of the country. *Economics*, 1, 27-28.

25.Muxammedovna, Z. N., & Ravshanovna, R. G. (2023). DIRECTIONS FOR USING DIGITAL MARKETING IN THE FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE.



26. Xasanova, S. (2023). Analysis of the Work Carried Out in Uzbekistan and the World to Prevent Tax Violations. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 3(12), 47-50.

27. Хаирова, Д. Р., & Сайфуллаева, М. И. (2021). Тенденции развития цементной индустрии в Узбекистане. Бюллетень науки и практики, 7(6), 358-362.

